

HOGYAN IGAZOLJA A VILÁG MARTIN LUTHER KINGET AZ ERŐSZAKMENTESSÉGGEL KAPCSOLATBAN

HOW THE WORLD IS PROVING MARTIN LUTHER KING
RIGHT ABOUT NONVIOLENCE

ERICA CHENOWETH ÉS MARIA J. STEPHAN

WASHINGTON POST, JANUARY 18, 2016
TRANSLATION: BÁLINT MISETICS, NOVEMBER 2017

Erica Chenoweth és Maria J. Stephan

Hogyan igazolja a világ Martin Luther Kinget az erőszakmentességgel kapcsolatban

„Mire visszatértem Indiából, minden korábbinál biztosabb voltam benne, hogy az erőszakmentes ellenállás az elnyomott népek legerősebb fegyvere a szabadságukért való küzdelemben.”

- *The Autobiography of Martin Luther King Jr.* Szerkesztette: Clayborne Carson

2011 óta a világot számos konfliktus rázza meg. Noha a Közel-Keleten, a Száhil övben és Dél-Ázsiában fegyveres felkelések dúlnak, már nem az erőszakos polgárháború az elsődleges módja annak, ahogyan az emberek igyekeznek orvosolni a sérelmeiket. Ehelyett Tunéziától a Tahrir térig, a Zuccotti parktól Fergusonig, Burkina Faso-tól Hong Kongig – a mozgalmak világszerte Gandhi és King, valamint hazai és külföldi aktivisták tapasztalataira építenek a változásért vívott küzdelmeikben.

Gandhi és King elköteleződésének az erőszakmentes ellenállás iránt – amelynek során fegyvertelen emberek sztrájkok, tüntetések, bojkottok és [más módszerek](#) összehangolt sorozatával szállnak szembe az ellenfelükkel – vannak kritikusi is. A kritikák egy része az állampolgári ellenállás mibenlétének a félreértésére épül, míg mások abban kételkednek, hogy egy elnyomott, fegyvertelen nép szerveződése valóban kihívást tud intézni egy nagyhatalmú ellenféllel szemben. Minden új mozgalom ugyanazokkal a kihívásokkal találja szembe magát, köztük azzal a kérdéssel, hogy eredményes lehet-e az erőszakmentes fellépés egy kiépült hatalommal és a rendszerszerű elnyomással szemben. A 2011-ben megjelent [könyvünkben](#) ezeket a kérdéseket vizsgáltuk, és meglepő módon azt találtuk, hogy az erőszakmentes ellenállás több mint kétszer olyan gyakran vezetett sikerre a hatalmon lévő vezetők elmozdításában vagy a területi függetlenség kivívásában, mint az erőszakos kampányok.

Ez az eredmény sokaknak naivnak tűnhet, de amikor az adatok mélyére ástunk, azt találtuk, hogy az erőszakmentes ellenállás nem azáltal vezet eredményre, hogy megolvastja az ellenfél szívét. Valójában azért szokott sikerre vezetni, mert az erőszakmentes eszközökben nagyobb lehetőség rejlik a tömeges részvételre (átlagosan 11-szer annyi résztvevőt eredményeznek, mint egy átlagos fegyveres felkelés), ami pedig alapvető forrása a szembenálló rezsimen belüli hatalmi átrendeződéseknek. A társadalom különböző szegmenseiből építkező tömeges részvétel helyzetbe hozhatja és kooptálhatja a reformereket, és elvághatja támogatásuk forrásaitól a keményvonalasokat. Amikor az efféle részvétel erőszakmentes, a vezető rétegek, a biztonsági erők, a gazdasági elit és a civil hivatalnokok nagyobb eséllyel és a véres megtorlás félelme által kevésbé hátráltatva pártolhatnak el a rezsimtől.

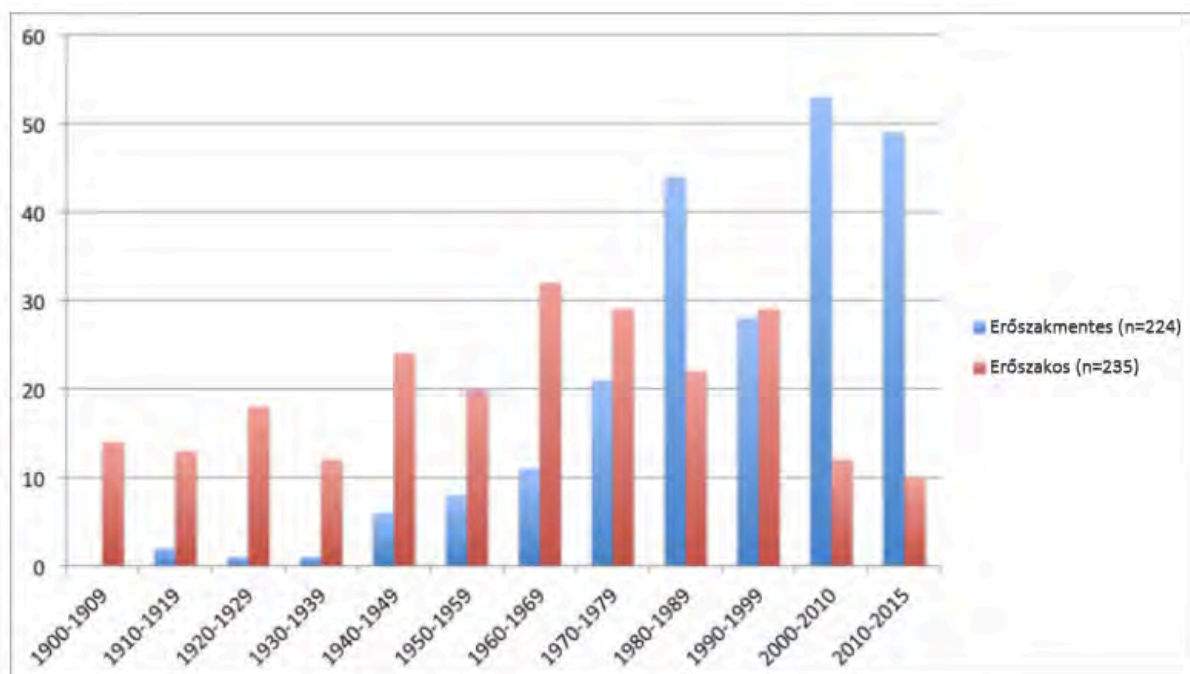
Más szavakkal: azt találtuk, hogy az erőszakmentes ellenállás nem feltétlenül a meggyőző ereje miatt eredményes, hanem a benne rejlő kreatív, kooptáló és kényszerítő erőitől – ahogyan azt az Albert Einstein Intézet alapítója, [Gene Sharp már évtizedek óta hangoztatja](#). Természetesen nem minden erőszakmentes kampány vezet sikerre. A kudarcok esetében sincs azonban

semmilyen módszeres bizonyítéka rá, hogy a fegyveres felkelések bármivel is eredményesebbek lettek volna.

Ez volt 2011-ben. Mit tanultunk az erőszakmentes ellenállásról az azóta eltelt években? A következőkben vázlatosan ismertetjük az empirikus politikatudomány néhány kiemelkedően fontos eredményét – amelyeknek egy része meglepő tanulságokat szolgáltathat azok számára, akik kételkednek az erőszakmentességben.

1. Az erőszakmentes kampányok egyre gyakoribbá váltak.

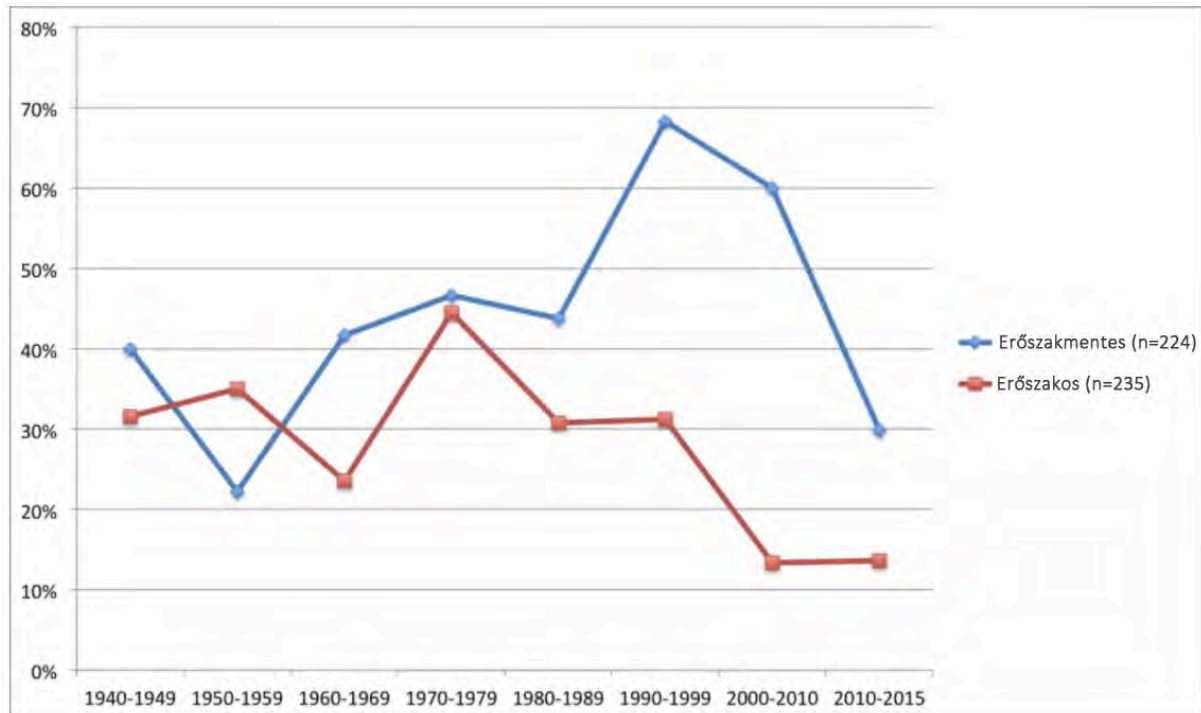
Ha úgy érzed, hogy kiemelkedően sok felfordulással járó időket élünk, igazad van. Valójában azonban a felfordulás *módja* az, ami ennek az időszaknak a megkülönböztető jegye. Egy átfogó adatgyűjtés (az Erica Chenoweth által vezetett [Major Episodes of Contention](#) a *University of Denver*-en) eredményei arra utalnak, hogy világszerte az erőszakmentes ellenállási kampányok jelentik a konfliktusos cselekmények leggyakoribb kategóriáját. Hasonló mintázatot mutat a [NAVCO Data Project](#), egy más forrásokból és eltérő kritériumok szerint dolgozó adatgyűjtési kezdeményezés, és számos más tiltakozásokról szóló adatbázis is. Miközben az erőszakos – vagyis legalább 1000 fegyveres harc okozta halálos áldozattal járó – felkelések egyre ritkábbak az 1970-es évek óta, az elsősorban erőszakmentes ellenállásra építő kampányok gyakorisága ugrásszerűen emelkedett. Érdeemes megjegyezni, hogy ezek a számok kifejezetten a „maximalista”, vagyis olyan kampányokra utalnak, amelyeknek országos vezetők hatalomból való elmozdítása, a területi függetlenség elszakadással való kivívása, illetve egy külföldi megszálló hadsereg vagy gyarmati hatalom kiűzése volt a céljuk.

A jelenlegi évtized első öt évében több erőszakmentes kampány indult útjára, mint az 1990-es évtized egészében, és majdnem annyi, mint a 2000-es években. Jó eséllyel ez lesz a legtöbb konfliktussal járó évtized egészen azóta, amióta vannak erről adataink.

2. Noha egyre gyakoribbak, az erőszakmentes ellenállási kampányok eredményessége csökkent.

Az erőszakmentes kampányok látványos terjedése mellett egy meredek tanulási görbét is látunk. Az erőszakmentes ellenállás az 1990-es években volt legnagyobb arányban sikeres, ebben az évtizedben azonban meredeken csökkent az eredményessége.

Ennek több oka is lehet. Az állami ellenfelek tanulhattak a múltból, és jobban felkészülhettek az alulról érkező kihívásokra. Évtizedekkel ezelőtt talán alulbecsülték azt a veszélyt, amit a nép hatalma jelenthet az uralmukra nézve, mostanra azonban már valódi fenyegetést látnak az erőszakmentes kampányokban, és ezért több erőforrást szánnak a megelőzésükre (talán úgy, ahogy Bruce Bueno de Mesquita és Alastair Smith megírták a *Diktátorok kézikönyvében*), vagy „okos elnyomással” fojtják el őket, ha már szárba szöktek. A tanult alkalmazkodásnak ez a jelensége, vagy ahogyan Steven Heydemann (*Smith College*) nevezi, a „*tekintélyelvűség 2.0*” áll az *Atlantic Council* „*A tekintélyelvű uralom jövőjéről*” szóló kutatásának a középpontjában.

Másrészt, az erőszakmentes ellenállás módszereit alkalmazó aktivisták talán hibás leckéket tanultak meg a világ más részein dolgozó kortársaiktól. Hajlamosak lehetünk azt gondolni például, legalábbis ha a 2010-ben és 2011-ben történt tunéziai tömegtüntetésekről és sztrájkokról szóló híradásokra hagyatkozunk, hogy háromhétnyi tüntetéssel el lehet mozdítani egy diktátort a helyéről. Ez a magyarázat azonban teljesen figyelmen kívül hagyja a tunéziai szervezett munkásság egyedülállóan erőteljes fellépését a közelmúltban, hogy a felkelés mellé álltak, és hogy az általános sztrájkok a tunéziai gazdaság térdre kényszerítésével fenyegettek, ami miatt a gazdasági és üzleti elitek elkezdték visszavonni a támogatásukat Zín el-Ábidín ben Ali köztársasági elnöktől, mint ahogyan a biztonsági erők is ellenszegültek annak a parancsnak, hogy gépfegyverekkel lőjenek a tüntetőkre.

Természetes, hogy az aktivisták mások példájából merítenek inspirációt, de ez gyakran kudarchoz vezet. Például, ahogyan Kurt Weyland (*University of Texas*) [kimutatta](#), 1848-ban, a többnyire erőszakos forradalmak globális hulláma során az ellenzékiek a francia monarchiával szemben történt első felkelés stratégiáját igyekeztek megismételni, hogy aztán rendre leverjék őket a felkészültebb és erőforrásokkal jobban ellátott uralkodók, akik természetesen más típusú ellenfelek voltak. A forradalmi hullám későbbi szakaszaiban ezek az uralkodók már előre látták a forradalmárok következő lépéseit, le tudták verni a felkeléseket és meg tudták osztani az ellenzéküket. Vélhetően valami hasonló dinamikát láthatunk ma is, különösen a felkelések [regionális hullámainak](#) a későbbi szakaszaiban.

3. Az erőszakmentes kampányok azonban ennek ellenére is gyakrabban vezetnek sikerre, mint az erőszak.

Az erőszakos kampányok az 1960-as évek óta sokkal rosszabbul szerepeltek az eredményesség abszolút mércéje szerint, mint az erőszakmentes kampányok. 1900 és 2015 között az erőszakmentes kampányok összességében az esetek 51 százalékában voltak sikeresek, miközben az erőszakos kampányok csak az esetek 27 százalékában. Ebben az évtizedben eddig az erőszakmentes kampányok 30 százaléka, az erőszakos kampányoknak pedig csak 12 százaléka vezetett sikerre – ami azt jelenti, hogy arányosan az átlagnál is nagyobb a különbség az eredményességük között.

4. Az erőszakmentes tömegmozgalmaknak általában árt, ha vannak erőszakos szárnyaik.

Sok vita övezte 2011 óta azt a kérdést, hogy egy kis erőszak alkalmazása egy alapvetően fegyvertelen kampány mellett segít-e vagy inkább árt egy erőszakmentes mozgalomnak. Ez a dilemma gyakori témája az Egyesült Államokban a „taktikák sokszínűségéről” folytatott vitáknak. A konfliktus erőszakmentes, erőszakos vagy vegyes módszereinek a kérdése azonban világszerte felmerül a radikális változásokért harcoló mozgalmakban. A megfigyelők, szakértők és aktivisták számtalan állítást fogalmaztak meg ezzel kapcsolatban a vita mindkét oldalán, azonban egészen a közelmúltig meglepően kevés empirikus értékelés állt rendelkezésre a kérdés eldöntéséhez.

A *Mobilization* folyóiratban nemrég megjelent [tanulmányukban](#) Chenoweth és Kurt Schock (*Rutgers University*) összehasonlító adatokon keresztül elemezték az erőszak korlátozott használatát. Eredményeik szerint a mozgalmak erőszakos szárnyai valamelyest sikeresek lehetnek olyan rövidtávú *folyamat*-jellegű célok elérésében, mint a média figyelmének a felkeltése, az önvédelem benyomásának a kiváltása, egy olyan szembenálló kultúrának az elterjesztése, ami megerősíti a radikálisabb résztvevők elköteleződését, vagy a „gőz kiengedésének” a lehetőségével együtt járó katarzis. A mozgalmak erőszakos szárnyai azonban általában aláássák az olyan hosszabb távú stratégiai célokat, mint a résztvevők egyre növekvő és egyre sokszínűbb tömegbázisa, a kívülálló felek támogatásának az elnyerésére, vagy a biztonsági erők átpártolásának az elősegítése. Azt találták, hogy az erőszakos szárnyak

általában alacsonyabb részvétellel és a résztvevők homogénebb összetételével járnak együtt, és így az erőszakmentes ellenállás előnyének a legfontosabb tényezőjét ássák alá. Egy [másik tanulmány](#) szintén arra a következtetésre jutott, hogy a mozgalmak erőszakos szárnyai növelik az állami elnyomást, ami pedig alacsonyabb részvétellel jár együtt. Összességében tehát az erőszakmentes mozgalmak sikerességének árt, ha vannak erőszakos szárnyaik.

Omar Wasow (*Princeton University*) további bizonyítékokat [szolgáltatót](#) az erőszakmentes és „erőszakos” tiltakozások politikai hatásairól. A fekete amerikaiak 1960-as évekbeli városi tüntetéseiről szóló adatok alapján Wasow meggyőzően demonstrálta, hogy a gyakoribb erőszakmentes tiltakozások növelték a „polgári jogoknak” mint a legfontosabb Egyesült Államok-beli közügynek a támogatottságát, míg a gyakoribb erőszakos tiltakozások eredményeként nagyobb támogatása volt a „törvényesség és rend” ügyének. 1965 után, ahogyan az erőszakos tiltakozások gyakoribbá váltak, a közvélemény átpártolt a polgári jogok támogatásától a rendőri intézkedések támogatásához, ami azt mutatja, hogy a mozgalomnak nem sikerült kiterjesztenie a vonzerejét a támogatás kulcsfontosságú pilléreire. A közvélemény hatása nem csupán rövidtávon, hanem hosszútávon is jelentős volt: Wasow azt találta, hogy a „törvényesség és rend” támogatása szorosan együtt járt a republikánus vezetőkre leadott szavazatokkal, ami arra utal, hogy a különböző típusú tiltakozásoknak tartós politikai következményei voltak az Egyesült Államokban.

5. Az erőszakmentes konfliktusokat egyre nehezebb megjósolni.

A szociológia egy egész területe foglalkozik hosszú ideje azzal a kérdéssel, hogy a társadalmi vagy tiltakozó mozgalmak mikor fordulnak elő. A maximalista erőszakmentes ellenállási kampányok ehhez képest valamelyest más kérdéseket vetnek fel, mivel egy jelentős felfordulással és konfliktussal járó olyan koordinált eseménysorozatot jelentenek, amelyek egy állami ellenfél ellen irányulnak annak érdekében, hogy alapvető mértékben és országos léptékben változtassák meg a fennálló berendezkedést. Az erőszakmentes ellenállás okait vizsgáló kutatások számos tényezőt azonosítottak, például az [ipari szektor gazdasági súlyát](#) (Butcher & Svensson 2014), az [érzelmeket](#) (Pearlman 2013), a [földrajzi közelséget](#) (Gleditsch & Rivera 2015) és a [tiltakozások történetét](#) (Braithwaite, Braithwaite, & Kubik 2015).

2015-ben Chenoweth és Jay Ulfelder a tömegfelkelések számos általános elméletét [értékelték](#), és azt találták, hogy ezek többnyire képtelenek pontosan előrejelezni az erőszakmentes kampányok előfordulását. A fegyveres kampányokkal, a puccsokkal és az államok összeomlásával szemben – amelyek előrejelzésében a kutatók aránylag jók – az erőszakmentes tömegmozgalmak majdnem bárhol és bármilyen okból kialakulhatnak. Gyakran olyan helyeken alakulnak ki, ahol a kutatók arra számítanának, hogy nagyon nehéz lenne az ellenzék mozgósítása, és még sokkal nehezebb az eredményes mozgósítás. Korántsem egyértelmű, hogy mi a kiváltó okuk és mitől maradnak fenn. Chenoweth és Ulfelder arra a következtetésre jutottak, hogy a nép hatalmára építő mozgalmak egyszerűen annyira kontextus-függők, hogy az előrejelzés tipikus eszközeivel és a szokásos adatállományokon keresztül nem lehet jól megragadni az okaikat. Egy másik lehetséges magyarázat, hogy az erőszakmentes felkelések szervezői gyakran kreatív módon és a várakozásokkal szemben is felül tudnak kerekedni a kedvezőtlen környezeti feltételeken – ami átvezet az utolsó állításunkhoz.

6. Az elnyomás minden ellenzéki kampányt próbára tesz, de nem feltétlenül határozza meg sem az erőszakmentesség választását, sem a kampányok kimenetelét.

Az egyik közkeletű vélekedés szerint az erőszakmentes ellenállás csak akkor lehetséges és csak akkor lehet sikeres, ha az ellenfél tartja magát a játékszabályokhoz. Amint azonban az ellenfél ledobja a kesztyűt, az erőszakmentes ellenállás lehetetlenné vagy hiábavalóvá válik. Ezt a gondolatmenetet érintettük a 2011-es könyvünkben is, de néhány frissebb munka szintén foglalkozik ezzel a fontos kérdéssel.

Azzal kapcsolatban, hogy vajon a brutális elnyomás befolyásolja-e az erőszakmentes ellenállás lehetőségét, Wendy Pearlman mellett érvel a palesztin nemzeti mozgalomról szóló kitűnő [könyvében](#), hogy az elnyomás önmagában nem magyarázza, hogy a mozgalom miért váltott át az erőszakmentes eszközökről az erőszakra. Szerinte az elnyomás valójában éppen olyan súlyos volt az első intifáda erőszakmentes korszakában, mint a mozgalom számos erőszakos szakaszában. Amikor a mozgalomnak volt közös víziója, vezetése, valamint tiszta belső norma- és szabályrendszere, akkor az izraeli kormány folyamatos elnyomása ellenére is képes volt az erőszakmentes ellenállásra hagyatkozni.

Jonathan Sutton, Charles Butcher és Isak Svensson szintén arra [jutottak](#), hogy a mozgalom struktúrájának és szerveződésének meghatározó szerepe van abban, hogy egy kampány az elnyomással szemben is életképes tud-e maradni. Kvantitatív adatokkal érvelnek amellet, hogy ha az állam egyoldalú erőszakot vagy tömeggyilkosságokat követ el fegyvertelen tüntetők ellen, akkor utóbbiak csak akkor tudják hosszú távon sikerre vinni az ügyüket, ha a tüntetések egy nagyobb koordinált kampány részei.

Természetesen vannak olyan kutatások is, amelyek kétségbe vonják, hogy egy erőszakmentes ellenzék képes lehet-e felvenni a harcot egy magasan fejlett elnyomó rezsimmel – különösen olyanokkal, amelyek népiirtásra vagy az ellenzékük lemészárlására vetemednek.

Christopher Sullivan legutóbbi [munkája](#), amelyben bemutatja, hogy a guatemalai biztonsági erők hogyan számolták fel módszeresen a baloldali ellenzékét 1975 és 1985 között, és ami jól mutatja egyes rezsimek képességeit és eltökéltségét, óvatosságra int ezzel kapcsolatban. Mint ahogyan az is, ahogyan Bassár el-Aszad szíriai rezsime a deraai tüntetés után 2011 márciusában brutálisan és számítóan legyilkolta az erőszakmentes tüntetőket – ami egyúttal szomorú emlékeztetőül szolgál arra, hogy az erőszakmentes tömegmozgalmak miért buknak el majdnem olyan gyakran, mint ahogy győzedelmeskednek.

Ezzel együtt is nehéz azonban megjósolni, hogy az elnyomó állami gépezetek mikor képesek teljes lojalításra szorítani az alárendeltjeiket egy tömegfelkeléssel szemben – akár még egy olyan lehetetlen esetben is, mint amilyen Szíria. Egy közlés alatt lévő [munkájukban](#) Lee Smithey, Lester Kurtz és munkatársaik azt mutatják be, hogy egy rezsim fegyvertelen tüntetők ellen hozott elnyomó intézkedései gyakran visszafele sülnek el: erkölcsi felháborodást okoznak, növelik a résztvevők számát és a kívül álló felek támogatását, valamint felgyorsítják a biztonsági erők átpártolását. Az elnyomás egy-egy példája valójában gyakran inkább az oka, mintsem a végeredménye az erőszakmentes kampányoknak. Emmett Till meggyilkolása juthat

eszünkbe, mint egy olyan rettenetes erőszak, ami végül is jelentős támogatást, szimpátiát és részvételt váltott ki az amerikai fekete polgárjogi mozgalom számára.

Tekintettel a Martin Luther King-napra, arra gondoltunk, hogy írásunkat a *Levél a Birminghami Városi Börtönből* című írásából vett éleslátó idézettel zárnánk (a levél teljes szövege [itt](#) olvasható):

„Barátaim, azt kell mondanom, hogy eddig semmiféle eredményt sem értünk el a polgárjogok terén eltökélt, jogi és erőszakmentes nyomásgyakorlás nélkül. A történelem annak a ténynek a hosszú és tragikus története, hogy a kiváltságos csoportok ritkán mondanak le önkéntesen előjogaikról. Egyes emberek megláthatják az erkölcs fényét, és önként lemondhatnak igazságtalan pozíciójukról, de ahogy Reinhold Niebuhr emlékeztetett rá: a csoportok erkölcstelenebbek, mint az egyének. Fájdalmas tapasztalatainkból tudjuk, hogy az elnyomó sosem adja önként a szabadságot; azt az elnyomottak kell kikövetelnie.”

Kinget természetesen egyaránt foglalkoztatta az erőszakmentes ellenállás erkölcsi és gyakorlati dimenziója. Mégsem szabad alábecsülnünk a pragmatizmusát, ahogyan arra Jonathan Rieder birminghami levélről szóló [könyve](#) is rámutat.

Nyilvánvaló, hogy sokat kell még tanulnunk az erőszakmentes ellenállásról: ez egy alakulóban lévő jelenség, és az erről szóló társadalomtudományos kutatások is alakulóban vannak. Az elnyomással szembeszegülő embereknek a módszeres kutatások segíthetnének eldönteni, hogy mikor és hogyan érdemes erőszakmentes küzdelmet vívniuk különböző helyzetekben. A tekintélyelvűség terjedése, az államok sérülékenysége és az erőszakos szélsőségesek jelentette kihívásokkal küszködő döntéshozóknak is hasznára válna annak a jobb megértése, hogy mikor és hogyan vezetnek sikerre az erőszakmentes mozgalmak – és hogyan lehet hatásosan támogatni azokat.

Ebben az évtizedben – amelyben minden korábbinál több ember él az erőszakmentes ellenállás eszközeivel – a kutatók és gyakorlati szakemberek egyaránt jól teszik, ha a munkájuk során tekintetbe veszik Gandhi és King gyakorlati és erkölcsi bölcsességét.

Fordította: Misetics Bálint